

Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB, SOU 2022:31

Socialdepartementet har berett Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) tillfälle att yttra sig över rubricerad promemoria.

Sammanfattning

SKR ser positivt på att regelverket för tillfällig föräldrapenning ses över och bedömer att merparten av förslagen är ändamålsenliga i förhållande till utredningens syften.

SKR avstyrker dock utredningens förslag om slopande av kontaktdagar och har synpunkter på utformningen av utredningens förslag att ge Försäkringskassan ett uppdrag att ta fram en digital lösning för kontroll av uppgifter med arbetsgivare.

Promemorian

Syfte och förslag

Syftet med översynen av reglerna för tillfällig föräldrapenning är att modernisera, renodla och förenkla regelverket och göra det mer lättöverskådligt, framförallt för föräldrar. Översynen syftar även till att minska utrymmet för fusk och felaktiga utbetalningar samt att stärka möjligheterna till kontroll.

SKR har sedan tidigare lämnat ett remissyttrande på VAB-utredningens första delbetänkande, ”VAB för vårdåtgärder i skolan” (SOU 2021:41).

I slutbetänkandet presenteras ett antal förslag på ändringar i regelverket. Här följer en sammanfattning i punktform:

- Försäkringskassan ska ges uppdrag att öka andelen särskilda kontroller som genomförs före beslut om tillfällig föräldrapenning från dagens cirka en procent till minst fem procent av de ansökningar som inkommer.
- Försäkringskassan ges i uppdrag att ta fram en digital lösning för kommunikation med arbetsgivare med syfte att enkelt kunna efterfråga uppgifter om anställdas frånvaro och arbetstid för att verifiera uppgifter i ansökningar om tillfällig föräldrapenning.
- Försäkringskassan ges tillgång till inkomstuppgifter i arbetsgivardeklarationer för kontroll av tillfällig föräldrapenning.
- I ärenden om föräldrapenningförmåner ska huvudmannen för den verksamhet enligt skollagen (2010:800) som ett barn som inte har fyllt 12 normalt deltar i

på begäran lämna uppgifter till Försäkringskassan om när barnet har varit frånvarande från verksamheten. Sådan information ska kunna lämnas under två år från det att frånvaron upphörde.

- Ansökningstiden för tillfällig föräldrapenning ska kortas och ersättning ska inte lämnas för längre tid tillbaka än 30 dagar före den dag ansökan kom in till Försäkringskassan, med undantag för om det finns synnerliga skäl.
- Vilka situationer som omfattas av tillfällig föräldrapenning förtydligas och förändras. En förälder föreslås ha rätt till ersättning när föräldern behöver avstå från förvärvsarbete för vård av ett barn i samband med
 1. sjukdom eller smitta hos barnet,
 2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
 3. besök hos en vårdgivare som syftar till att medicinskt förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos barnet,
 4. besök hos tandvården som syftar till att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan hos barnet, eller
 5. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna.

Utöver dessa situationer som redan täcks av flera olika bestämmelser föreslår utredningen att rätt till tillfällig föräldrapenning också ska finnas om en förälder behöver avstå från förvärvsarbete i samband med deltagande i nedan situationer

1. kurs som ordnas av en huvudman inom hälso- och sjukvården eller *socialtjänsten* (ny), om kursen syftar till att lära sig att vårda barnet utifrån barnets sjukdom eller funktionsnedsättning,
 2. behandling som är ordinerad av läkare,
 3. möte i den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i, om mötet är föranlett av barnets sjukdom eller funktionsnedsättning (ny),
 4. introduktion av barnets behov av hjälp med vård- eller behandlingsåtgärder i den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i (ny), eller
 5. utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen (2001:453), eller i en förhandsbedömning om en sådan utredning ska inledas (ny).
- De nuvarande kontaktdagarna för barn som tillhör personkretsen enligt LSS föreslås slopas.
 - Förmånstiden föreslås minska från nuvarande 120 dagar till 40 dagar per barn och år. Därutöver ska tillfällig föräldrapenning även lämnas för tid som det finns underlag till stöd för föräldrarnas behov av att avstå från förvärvsarbete av skäl som kan ge rätt till ersättning. På så sätt kan föräldrar till barn med större behov fortsatt få ersättning och ha rätt till ledighet.

- I samband med ovan föreslår utredningen att den nuvarande rätten till tillfällig föräldrapenning för vård av ett allvarligt sjukt barn upphävs.
- Utredningen föreslår ändringar i åldersgränserna för rätt till förmånen.
 - Gränsen för rätt till tillfällig föräldrapenning för barn som fyllt 12 men har särskilt tillsyns- eller vårdbehov föreslås höjas från 16 till 18 år. Tidigare krävdes att barnet skulle omfattas av LSS eller betraktas som allvarligt sjukt.
 - Även om barnet inte har ett tillsyns- eller vårdbehov ska rätt till tillfällig föräldrapenning finnas vid avstående från förvärvsarbete för besök hos hälso- och sjukvården, deltagande i utredning eller förhandsbedömning hos socialtjänsten samt, under vissa förutsättningar vid besök hos tandvården.
 - Vid pågående skolgång ska ersättning kunna ges för vår vård av barn samt i samband med besök hos hälso- och sjukvården för barn med särskilt tillsyns- eller vårdbehov efter 18-årsdagen och som längst till dess att den unge fyllt 21 år.
- Möjligheten för en förälder att överlåta rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn till någon annan som istället för föräldern avstår från förvärvsarbete föreslås utvidgas till att även gälla vid besök i hälso- och sjukvården eller tandvården samt när föräldern som normalt vårdar barnet besöker läkare med ett annat barn.
- Regelverket för när någon annan än en förälder har rätt att få tillfällig föräldrapenning när föräldern som normalt vårdar barnet inte kan göra det med anledning av egen sjukdom föreslås förenklas. Om denna situation uppstår och en annan förälder inte kan vårda barnet, ska en annan person kunna ges rätt till tillfällig föräldrapenning för tid som personen behöver avstå från förvärvsarbete.
- Samtidig rätt till tillfällig föräldrapenning för två föräldrar föreslås när det behövs för vården av ett barn. Samtidig rätt till tillfällig föräldrapenning för fler föräldrar föreslås när barnet vårdas på sjukhus, vid andra besök i hälso- och sjukvården där det kan vara nödvändigt med flera föräldrars närvaro, samt i de nya ersättningsgrundande situationerna möte med barnets skola eller omsorg eller vid deltagande i utredning eller förhandsbedömning hos socialtjänsten. Om det finns en samtidig rätt till tillfällig föräldrapenning ska det även gå att en förälder får föräldrapenning samtidigt som den andra får tillfällig föräldrapenning.
- Det föreslås framgå av lagstiftningen att föräldern ska styrka rätten till ersättning genom ett intyg till Försäkringskassan från den åttonde dagen i barnets vårdperiod.

- Rätt till tillfällig föräldrapenning för arbetslösa föreslås förtydligas genom att det ska krävas att föräldern avstått från arbetslöshetsersättning enligt lagen om arbetslöshetsförsäkring (1997:238)
- Utredningen föreslår att Folkhälsomyndigheten ges i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag med rekommendationer för när barn normalt kan vistas eller återgå till verksamheten i samband med olika typer av infektioner eller smittsamma tillstånd.

SKR:s synpunkter

SKR delar utredningens utgångspunkt att regelverket för tillfällig föräldrapenning behöver ses över samt ser positivt på inriktningen för denna översyn. SKR anser att utredningen mestadels är grundlig i sin analys och att merparten av förslagen är ändamålsenliga i förhållande till utredningens syften.

Några av utredningens förslag är särskilt angelägna. Förutom den föreslagna rätten till tillfällig föräldrapenning för vårdåtgärder i skolan som SKR sedan tidigare lämnat ett remissyttrande på ingår här även den föreslagna rätten till tillfällig föräldrapenning för medverkan vid utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen (2001:453), eller i en förhandsbedömning om en sådan utredning ska inledas. Det nuvarande regelverket som saknar denna grund för ersättning och tillhörande ledighetsrätt har lett till bekymmer för såväl berörda föräldrar och barn som för socialtjänsten.

Även om SKR anser att merparten av utredningens förslag är väl genomarbetade finns det några förslag som inte är tillräckligt väl motiverade och som riskerar att skapa oönskade konsekvenser. Dessa beskrivs här nedanför.

Slopade kontaktdagar

Föräldrar till barn som omfattas av personkretsen enligt LSS har idag rätt till ledighet med tillfällig föräldrapenning under tio så kallade kontaktdagar per barn och år. Dagarna kan användas vid deltagande i föräldrautbildning, besök i barnets skola, förskola, fritidshem eller i sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) och som barnet deltar i, till exempel pedagogisk omsorg, öppen fritidsverksamhet mm.

Utredningen presenterar flera motiveringar till förslaget att slopa kontaktdagarna. En är att dagarna endast gäller för föräldrar till barn som omfattas av LSS och att detta är orättvist då andra barn med stora behov inte omfattas. Vidare menar utredningen att kännedomen om kontaktdagarna är låg och enligt Försäkringskassan tas ersättning i genomsnitt ut för endast två av möjliga tio dagar per år av de föräldrar som nyttjar dagarna. Utredningen menar också att de föreslagna ledighetsgrunderna vårdåtgärder i

skolan, deltagande i vissa kurser som anordnas av socialtjänsten samt deltagande i möten med den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i täcker upp del av behovet som idag tillgodoses av kontaktdagarna.

Utredningen konstaterar att det finns situationer som inte längre kommer att täckas upp och nämner möten i skolan som inte avser barnets tillstånd, studiebesök i skolan, deltagande i kurser som anordnas vid så kallade kunskapscentra eller av organisationer som vänder sig till föräldrar som har barn med funktionsnedsättningar. Utredningens slutsats är dock att det måste göras en avvägning för vilka behov det ska finnas en möjlighet till tillfällig föräldrapenning och att, bland annat utifrån det låga nyttjandet, föreslå att bestämmelsen om kontaktdagar ska upphävas.

SKR delar inte utredningens slutsats i den här delen. Föräldrar till barn som omfattas av personkrets enligt LSS kan ha större utmaningar att få vardagslivet att gå ihop än många andra föräldrar. Bland de situationer som enligt förslaget inte längre kommer att omfattas av rätt till ledighet ingår besök i barnets skola, förskola mm som inte är relaterad till introduktion av vårdåtgärder eller utgör ett möte. Den öppningen som idag finns är viktig och ger föräldrar en möjlighet att på olika sätt stödja sitt barn under dennes vardag. Det kan till exempel handla om att vara med barnet i skolan under några timmar eller en dag för att skapa trygghet i olika situationer och kan i vissa fall vara en förutsättning för att ens kunna få barnet att gå till skolan.

En annan situation som inte längre kommer att omfattas är deltagande i kurser som anordnas av organisationer/kunskapscentra som inte tillhör eller upphandlas av hälso- och sjukvårdshuvudman eller socialtjänsten. Detta är en olycklig inskränkning som exempelvis kan påverka möjligheterna för föräldrar att träffa andra föräldrar till barn med liknande situationer (diagnoser) och hemförhållanden. En mindre kommun kan exempelvis inte erbjuda detta.

Utifrån att utredningen saknar tillräcklig konsekvensbeskrivning eller alternativa lösningar för ovannämnda situationer avstyrker SKR förslaget att slopa kontaktdagar i dess nuvarande utformning.

Digital lösning för kontroll av uppgifter med arbetsgivare

Utredningen föreslår att Försäkringskassan bör få i uppdrag att ta fram en teknisk lösning för kommunikation med arbetsgivare i syfte att bygga ut och öka kvaliteten av kontrollen av uppgifter såsom frånvaro.

Som uppdraget är utformat handlar det om uppgifter som arbetsgivaren ska tillhandahålla Försäkringskassan men inte vice versa. Detta stämmer dåligt överens med hur lagstiftningen i övrigt är utformad.

När det gäller VAB bygger ledighetsrätten som finns i Föräldraledighetslagen (FörL) på att arbetstagaren uppbär tillfällig föräldrapenning. Om arbetstagaren ansöker om VAB (ledighet med tillfällig föräldrapenning) hos arbetsgivaren och inte samtidigt

ansöker om och får beviljat tillfällig föräldrapenning från Försäkringskassan är frånvaron hos arbetsgivaren olovlig, vilket exempelvis kan leda till arbetsrättsliga konsekvenser. Det här förhållandet illustreras väl i Arbetsdomstolen dom nr 63 från 2013.

Arbetsgivare har idag inget bra sätt att kontrollera huruvida arbetstagaren uppbär tillfällig föräldrapenning och därmed har rätt att vara ledig från arbetet med stöd av FörL. I praktiken ber arbetsgivaren arbetstagaren att styrka sin frånvaro med ett intyg eller dylikt först vid misstanke om fusk, vilket kan uppfattas som obehagligt både av arbetsgivaren och arbetstagaren.

Av ovan anledning är det viktigt att uppdraget omformuleras till att avse ömsesidig kommunikation av relevanta uppgifter mellan Försäkringskassan och arbetsgivare. På så sätt kan arbetsgivare få tillgång till nödvändig information om sina arbetstagare, bland annat om när arbetstagaren uppburit tillfällig föräldrapenning som i sin tur är grunden för rätten till ledighet hos arbetsgivaren.

Ett ömsesidigt utbyte av relevanta uppgifter skulle kunna motverka fusk genom att arbetsgivaren blir upplyst om arbetstagare ansökt om ledighet för vård av barn utan att ta ut tillfällig föräldrapenning.

Det skulle omvänt kunna bidra till att motverka felaktiga utbetalningar av tillfällig föräldrapenning då arbetsgivare skulle kunna upptäcka om arbetstagare har ansökt om tillfällig föräldrapenning utan att ha avstått ifrån förvärvsarbete. Detta är, enligt Försäkringskassan, en relativt vanlig förekommande förseelse. Arbetsgivaren skulle i dessa fall kunna meddela Försäkringskassan.

Sveriges Kommuner och Regioner

Peter Danielsson
Ordförande